

DOI 10.33930/ed.2019.5007.44(4-6)-3

УДК 165.745; 378.147

**ВІД ЕТИКИ ГІППОКРАТА ДО ГЛОБАЛЬНОЇ БІОЕТИКИ
В. Р. ПОТТЕРА: ОСВІТНІ АСПЕКТИ***FROM HIPPOCRATES' ETHICS TO V. R. POTTER'S GLOBAL BIOETHICS:
EDUCATIONAL ASPECTS***С. В. Пустовіт
Л. А. Палей**

Актуальність теми дослідження. Останнє століття позначене процесами глобалізації, всеохопної інтеграції різноманітних систем людської діяльності, формуванням єдиних просторів – інформаційного, комунікаційного, економічного та ін. В умовах цивілізаційних викликів людство набуває ознак глобального морального суб'єкта.

Глобальна біоетика як система моральних цінностей та принципів, як науковий міждисциплінарний напрямок, який поєднує природничі та гуманітарні науки і прагне до розв'язання глобальних проблем людства, виступає найважливішим елементом світогляду сучасного лікаря і, відповідно, необхідною складовою сьогоденного освітнього середовища. Обраний Україною європейській вектор трансформації системи вищої освіти вимагає розробки нових ціннісно-етичних вимірів, світоглядно-філософських та епістемологічних засад сучасного університету, однією з яких є біоетичний світогляд.

Постановка проблеми. У 70-их роках 20-го століття на межі природничих та гуманітарних наук починає формуватися новий міждисциплінарний напрям знань – глобальна біоетика, спрямований на розгляд та вирішення складних етичних дилем збереження здоров'я і благополуччя людини, людства та довкілля насамперед в умовах інтенсивного застосування біомедичних технологій.

З появою глобальних для існування людської цивілізації викликів виникає потреба у підвищенні ролі біоетичної освіти, розвитку глобальних вимірів медичної освіти. Сучасна модель біоетики як наукового напряму та

Urgency of the research. The last century was marked by globalization, the comprehensive integration of various human activity systems, and the formation of unified spaces, including those for information, communication, economics, etc. In response to civilizational challenges, humanity is acquiring the characteristics of a global moral subject.

Global bioethics as a system of moral values and principles, a scientific interdisciplinary direction that combines natural and humanitarian sciences and strives to solve the global problems of humanity, is the most important element of a modern doctor's worldview and, accordingly, an essential component of today's educational environment. The European transformation vector of the higher education system chosen by Ukraine necessitates the development of new value-based ethical dimensions, worldview-philosophical and epistemological foundations of a modern university, one of which is a bioethical worldview.

Target setting. Global bioethics, as a new interdisciplinary field of study, started to emerge in the 1970s of the 20th century at the nexus of the natural sciences and humanities. Its primary focus is on considering and resolving the complex ethical dilemmas of preserving an individual's health and well-being as well as the wellbeing of humanity as a whole and the environment, first and foremost under the circumstances of intensive use of biomedical technologies.

With the emergence of global challenges posing a threat to human civilization, there has been a need to increase the role of bioethical education and develop global dimensions of medical education. The

академічної дисципліни не може обмежуватися розглядом суто медичної проблематики та спиратися виключно на цінності автономії та свободи вибору споживача медичних послуг без урахування глобальних етичних проблем людства. Глобальна біоетика постає як новий моральний дискурс, який артикулює цінності солідарності, справедливості, вразливості, захист біорізноманіття в умовах глобальних викликів для сучасної цивілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади глобальної біоетики розглянуто в доробках таких науковців: С. В. Пустовіт, М. М. Кисельов, Т. В. Гардашук, Т. В. Мішаткіна, Т. М. Цирдя, В. Р. Поттер, Т. Бочамп і Дж. Чілдрес, Х. тен Хаффе, М. Галле-Нікодімов, Д. С. Занелла, А. Сганзерліа та Л. Пессіні.

Освітні аспекти глобальної біоетики, особливості сучасного освітнього середовища та виклики до нього висвітлені у дослідженнях: В. П. Андрущенко, А. В. Горпенко, О. П. Кивлюк, С. В. Пустовіт, Т. В. Мішаткіної, О. Й. Кубарь, Т. П. Артимонова, Н. Д. Ковальчук, Л. А. Овсянкіної, Н. Іваненко і Х. тен Хаффе.

Обґрунтуванню ролі глобальної біоетики, як необхідної світоглядної, аксіологічної та епістемологічної складової медичної освіти, присвячені праці С. Бенатара, Х. тен Хаффе, Б. Гордіджина, Є. Д. Пелегріно і Т. К. МакЕліні, К. Двайера, Л. Грюена і В. Руддика, А. Лангло, А. Маюмдара, П. Мішри і Р. Каура, А. Моралес-Гонсалеса та ін.

Постановка завдання. Дослідити освітні аспекти глобальної біоетики (від традиційної етики Гіппократа до глобальної біоетики В. Р. Поттера) - наукового напрямку та академічної дисципліни як необхідної світоглядної, аксіологічної та епістемологічної засади функціонування системи сучасної медичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Розглянуто освітні та соціокультурні аспекти глобальної біоетики як світоглядного та наукового феномену. Проведений порівняльний аналіз двох

modern model of bioethics as a scientific direction and academic discipline cannot be limited to purely medical issues and rely solely on the values of autonomy and freedom of choice of medical service consumers without taking into account humanity's global ethical problems. In the face of global challenges to contemporary civilization, global bioethics has emerged as a new moral discourse that articulates the values of solidarity, justice, vulnerability, and biodiversity protection.

Latest scientific studies and issues analysis. Among the scientists addressing the conceptual foundations of global bioethics are S. V. Pustovit, M. M. Kyseliiov, T. V. Hardashuk, T. V. Mishatkina, T. M. Tsyrdia, V. R. Potter, T. Beauchamp and J. Childress, H. Ten Have, M. Gaille-Nikodimov, D. C. Zanella, A. Sganzerla., and L. Pessini.

Educational aspects of global bioethics, features off the modern educational environment and its challenges t have been highlighted in the studies of such scholars as V. P. Andrushchenko, A. V. Horpenko, O. P. Kyvliuk, S. V. Pustovit, T. V. Mishatkina, O. Y. Kubar, T. P. Artimonov, N. D. Kovalchuk, L. A. Ovsyankina, N. Ivanenko, and H. ten Have.

A number of scientists, including S. Benataar, H. ten Have, B. Gordijn, E. D. Pellegrino & T. K. McElhinney, L. Gruen and W. Ruddick, A. Majumdar, P. Mishra & R. Kaur, A. Morales-González, etc., have devoted their publications to the substantiation of the role of global bioethics as an essential worldview, axiological, and epistemological component of medical education.

The research objective. To explore the educational aspects of global bioethics (from traditional Hippocrates' ethics to V.R. Potter's global bioethics) - a scientific direction and academic discipline as a needed ideological, axiological and epistemological basis for the functioning of the contemporary medical education system.

The statement of basic materials. The educational and sociocultural aspects of global bioethics as an ideological and scientific phenomenon have been addressed. A comparative analysis of two models of

моделей біоетики: біомедичної етики Т. Бочампа і Дж. Чілдреса та глобальної біоетики В.Р. Поттера з точки зору цілей та завдань системи сучасної медичної освіти.

Висновки. Проаналізований еволюційний розвиток медичної етики як академічної дисципліни та практики від етики Гіппократа до глобальної біоетики В.Р. Поттера. Зроблений висновок, що сучасна модель біоетики не може обмежуватися принципами біомедичної етики, розглядом суто медичної проблематики та спиратися виключно на цінності автономії і свободи вибору особистості як споживача медичних послуг без урахування глобальних біоетичних проблем людства.

Глобальна біоетика як етика шанобливого ставлення до автономії, гідності та життя усіх живих істот, як науковий міждисциплінарний напрям, який поєднує природничі та гуманітарні науки і прагне до розв'язання глобальних проблем людства, постає найважливішим елементом світогляду сучасного лікаря і, відповідно, необхідною складовою сучасного освітнього середовища.

Показано, що глобальний вимір біоетичної освіти зумовлений розвитком всесвітньої академічної мобільності, міжнародною міграцією медичних працівників, оздоровчим туризмом, глобалізацією клінічних досліджень та біомедичних технологій, розширенням самого проблемного поля біоетики.

Ключові слова: біоетика, біомедична етика, глобальна біоетика, біоетична освіта.

bioethics, including T. Bochamp and J. Childres' biomedical ethics and V. R. Potter's global bioethics, has been carried out from the point of view of the goals and objectives of the contemporary medical education system.

Conclusions. The evolutionary development of medical ethics as an academic discipline and practice, from Hippocrates' ethics to V.R. Potter's global bioethics, has been analysed. It has been concluded that the modern model of bioethics cannot be limited to the principles of biomedical ethics, the consideration of purely medical issues, and reliance solely on the values of autonomy and freedom of choice of the individual as a consumer of medical services without taking into account the global bioethical problems of mankind.

Global bioethics, as an ethics of respect for the autonomy, dignity, and life of all living beings, as a scientific interdisciplinary direction that unites the natural and human sciences and strives to solve the global problems of mankind, is becoming an essential element of a modern doctor's worldview and, accordingly, an essential component of the contemporary educational environment.

It has been shown that the development of international academic mobility, the migration of medical professionals, health tourism, the globalization of clinical research and biomedical technologies, and the expansion of the most contentious area of bioethics are all factors contributing to the global dimension of bioethical education.

Key words: bioethics, biomedical ethics, global bioethics, bioethical education.

Актуальність теми дослідження. Зміна характеру медицини як науки та практики, набуття нею статусу потужного соціального інституту вимагають перегляду її філософських засад та формування нової сучасної філософії медицини на підставі сучасних уявлень про мораль та етику в умовах глобальних екологічних катастроф, ризиків сучасних біомедичних технологій, військових конфліктів тощо [10].

Водночас із глобальними викликами для людства формується нагальна потреба в підвищенні ролі біоетичного виховання і біоетичної освіти медичних працівників, глобальному вимірі біоетичної освіти [15, с. 23].

Швидке поширення дисципліни “біоетики” в системі вищої освіти США, Західної Європи та в пострадянських країнах, починаючи з 80-их років 20-го століття є одним із видатних явищ розвитку вищої освіти та науки. Біоетика як навчальна дисципліна формується на межі природничих та гуманітарних наук, медичної та екологічної етики і спрямована на розгляд та вирішення складних глобальних проблем збереження здоров'я та благополуччя людини, людства та довкілля.

Постановки проблеми. Об'єктивна складність і багатоаспектність біоетичної проблематики породжують різні форми та способи осмислення предмету біоетики. Найбільш визнаними є дві моделі біоетики: біомедична етика американських науковців Т. Бочампа і Дж. Чілдреса [14] та глобальна біоетика В. Р. Поттера [32].

Сучасна модель біоетики як наукового напряму та академічної дисципліни не може обмежуватися розглядом суто медичної проблематики та спиратися лишень на цінності автономії та свободи вибору споживача медичних послуг без урахування екологічних та соціальних проблем людства.

Біоетика постає як новий моральний дискурс, який поєднує цінності автономії та гідності особистості з соціальними цінностями солідарності та справедливості, екологічними цінностями захисту довкілля в умовах сучасної глобальної цивілізації.

Стаття присвячена обґрунтуванню гіпотези про те, що біоетика як академічна дисципліна, заснована на ідеях глобальної біоетики В. Р. Поттера, є необхідною світоглядною та аксіологічною складовою сучасної медичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади глобальної біоетики В. Р. Поттера розглянуто в доробках таких науковців: С. В. Пустовіт, М. М. Кисельов, Т. В. Гардашук, Т. В. Мішаткіна, Т. М. Цирдя, В. Р. Поттер, Т. Бочамп і Дж. Чілдрес, Х. тен Хаффе, М. Галле-Нікодімов, Д. С. Занелла, А. Сганзерліа та Л. Пессіні.

Освітні аспекти глобальної біоетики, особливості сучасного освітнього середовища та виклики до нього висвітлені у дослідженнях: В. П. Андрущенко, А. В. Горпенко, О. П. Кивлюк, С. В. Пустовіт, Т. В. Мішаткіної, О. Й. Кубарь, Т. П. Артимонова, Н. Д. Ковальчук, Л. А. Овсянкіної, Н. Іваненко і Х. тен Хаффе.

Обґрунтуванню ролі глобальної біоетики, як необхідної світоглядної, аксіологічної та епістемологічної складової медичної освіти, присвячені праці С. Бенатара, Х. тен Хаффе, Б. Гордіджина, Є. Д. Пелегріно і Т. К. МакЕліні, Л. Грюєна і В. Руддика, А. Лангло, А. Маюмдара, П. Мішри і Р. Каура, А. Моралес-Гонсалеса та ін.

Постановка завдання. Дослідити становлення медичної етики як академічної дисципліни: від етики Гіппократа до глобальної біоетики В. Р. Поттера, проаналізувати концептуальні засади сучасної біоетики, наукового напрямку та академічної дисципліни, як необхідної світоглядної та аксіологічної засади професійної підготовки лікарів.

Виклад основного матеріалу. У 21-му столітті освіта і наука стають своєрідними механізмами “прищеплення” та “навіювання” відповідним спільнотам, суб'єктам, цивілізаціям відчуття світоглядної необхідності єднання та міжцивілізаційної солідарності задля подолання негативних для людства наслідків інформатизації, глобалізації, забруднення довкілля, корпоративізації сучасного світу [1, с. 17]. Додатково перед системою вищої освіти постає складне завдання підготовки молоді, яка має інформаційну (мережеву) свідомість, формування в неї відповідних світоглядних настанов для співпраці з

представниками інших країн, професій, політичних поглядів тощо в умовах полікультурного, комунікативного, віртуального середовища [7].

Після Другої світової війни революційні зміни в медичній науці та техніці, інновації у діагностиці й лікуванні, а також нові філософські та гуманістичні тренди, численні громадські рухи за права пацієнтів суттєво вплинули на зміст медичної практики, етики та освіти. Становлення медичної освіти та практики у країнах Західної Європи та в Америці, разом із впливом вчення Гіппократа, відбувається під знаком епохи “шотландського Просвітництва” та філософів 18-19-го століть (Дж. Локк, Д. Юм, Дж. С. Міл, Т. Гоббс, Дж. Берклі, Г. Сіджвік). Зокрема, поширення в Англії та Америці набуває медична етика Персиваля, заснована на нормах і правилах поведінки “англійського джентльмена”, яка визнає наявність у лікарів особливих переваг (“терапевтичних привілеїв”) самостійно приймати медично значущі рішення *absente aegroti*.

На початку 70-их років 20-го століття принципи етики Гіппократа і Персиваля опиняються у центрі філософських, богословських, юридично-правових дискусій. У зв'язку зі стрімким розвитком медико-біологічного знання та біомедичних технологій постає проблема обмеженості традиційної медичної етики Гіппократа у розв'язанні сучасних етичних проблем біомедицини, зокрема наголошується на її: 1) релігійному характері; 2) патерналізмі; 3) корпоративності; 4) відсутності гарантій прав пацієнта; 5) превалюванні інтересів лікаря над інтересами пацієнта [10; 16, с. 176; 36]. Цей період співпадає із початком упровадження у систему вищої медичної освіти нової дисципліни: спочатку – *медичної етики*, а згодом – *біоетики*.

Тривалий час американська система вищої освіти перебувала під сильним впливом ідей аналітичної філософії, позитивізму та прагматизму і тому здебільшого акцентувала увагу на гносеологічній, пізнавальній складовій середньої та вищої освіти [3, с. 15]. Але на початку 1970-их років у США спостерігається стрімке зростання кількості освітніх програм із викладання етики та біоетики як системи моральних цінностей і етичних принципів. Зокрема, якщо у 1972 році навчальні програми з медичної етики були впроваджені у 12 медичних школах, то у 1976 році – в 95, а у 1980 – у 114 (зі 125 наявних шкіл), до яких було залучено понад 1000 викладачів [30].

Незабаром біоетична освіта набуває поширення у Західній Європі. До того часу офіційно не існувало медичної етики як окремої дисципліни, хоча в деяких (зокрема, середземноморських) європейських країнах медичну етику викладали в курсах “медичної деонтології” (наголошуючи на моральних обов'язках лікарів) або як фрагмент таких дисциплін, як медично право, судова медицина та історія медицини [22, с. 448]. За відносно короткий проміжок часу майже всі європейські медичні школи запровадили етичне навчання, обсяг освіти з біоетики значно зріс [18].

Наприкінці 1990-их років біоетика як навчальна дисципліна починає “завойовувати” країни Центральної та Східної Європи. Незалежна Україна активно залучається до процесів втілення біоетичних принципів у систему вищої освіти, медичну практику, біомедичні дослідження, практику охорони довкілля. У 2004 році МОЗ України затверджує першу програму з біоетики для студентів V курсу медичних ВНЗ у формі елективного циклу (81 годин). У 2011 році створюється типова Програма “Основи біоетики та біобезпеки” (45 годин) для вищих медичних закладів освіти України III-IV рівнів акредитації [9].

“Батьком біоетики” справедливо вважається американський біохімік, вчений-гуманіст Ван Ранселер Поттер [31]. На початку 70-их років 20-го століття

він пропонує термін “біоетика” для позначення нового міждисциплінарного напрямку теорії та практики, який повинен об’єднати природничо-наукове та гуманітарне знання. Мета поттерівської концепції – виживання людської цивілізації, яке неможливе без інтеграції біологічних фактів та загальнолюдських цінностей. Розвиваючи свою концепцію, В. Р. Поттер закономірно наближається до трансформації біоетики у *глобальну біоетику*, яка об’єднує *медичну* та *екологічну* проблематику [10]. Під впливом екофілософських та екологічних ідей він пропонує надати біоетиці глобального виміру – статусу всеосяжної та всеохопної етики, мета якої – *прийнятне виживання (acceptable survival)* людства [32]. Прийнятне виживання – це виживання на рівні високого інтелектуального та культурного потенціалу людської цивілізації, формування та збереження здорової екосистеми (*healthy ecosystem*).

За Поттером, людство потребує відродження голістичного погляду на світ природи і суспільства, йому необхідна нова мудрість, “знання про те, як використовувати вже наявні знання”: “Метою біоетики повинне стати покращення якості життя індивіда і суспільства, вона повинна запропонувати відповідні моделі способу життя людей у соціумі, сприяти формуванню нової суспільної політики. Ця наука мусить будуватися на міждисциплінарному підході: містити у сфері свого розгляду найбільш істотні елементи біології, а також соціальних і гуманітарних наук, серед яких особливе значення належить філософії як “любові до мудрості” [31, с. 5].

Поттерівська концепція була не єдиною, яка претендувала на статус універсальної етики. Багато інших науковців розробляли близькі за духом ідеї планетарної, ноосферної, міжнародної етики. Серед них, зокрема В. Вернадський, Г. Кюнг, М. Нусбаум, М. Вебер, Г. Йонас, Ю. Габермас, Дж. Ролз, К.М. Маєром-Абіх та ін. Але саме поттерівська глобальна біоетика розширює межі і трансформує зміст етики Гіппократа: від професійної етики спілкування хворого і лікаря до глобальної/соціальної біоетики.

В Америці ідея глобальної біоетики не набула поширення, натомість у освітній процес почала активно впроваджуватися *біомедична етика* Т. Бочампа та Дж. Чілдреса, заснована на 4 принципах: поваги до автономії особистості, “не нашкодь”, “роби благо”, справедливості [14]. Принципізм, на якому започаткована біомедична етика, виявився обмеженим аналізом логіки моральних тверджень, описом логічних процедур і загальних способів мислення. У процесі навчання студенти медичних закладів часто сприймали “чотири принципи” механістично, як певний алгоритм, епістемологічний підхід до розв’язання етичних дилем медицини [34]. Розгляд цих питань не передбачав метафізику цінностей, а зміст кожного принципу був відкритим для різноманітних інтерпретацій, які суперечили одна одній. У практичній медицині це призводило до необґрунтованого патерналізму, коли пріоритет того чи того принципу встановлював лікар на підставі корпоративних традицій медичної спільноти.

De jure система нормативних принципів біомедичної етики повинна була відповідати різноманітним потребам сучасної медицини та охорони здоров’я. *De facto* принцип поваги автономії особистості перетворився на центральний, а інші втратили свою силу [10, с. 269]. З часом з’явилася низка статей (Р. Фокс, Д. Ф. Ч. Тсай, П. Ратанакул, Д. Масер та ін.), автори яких доводили, що цінності автономії та свободи вибору пацієнта, на яких побудована біомедична етика, є ключовими лише для американської культури [19; 26; 33; 35]. У контексті,

наприклад, соціокультурних традицій Західної Європи або Сходу виявляється концептуальна обмеженість нормативної етики, заснованої на індивідуалізмі у поєднанні з принципами автономії та самодетермінації.

Сьогодні концепція глобальної біоетики В. Р. Поттера привертає все більше уваги в наукових колах Європи та Латинської Америки. Актуальність глобальної біоетики як світоглядної та ціннісної засади вищої медичної освіти зумовлена також стрімкою глобалізацією освітнього простору, змінами змісту, форм та методів освітнього процесу [23].

Одним із чинників глобалізації освітнього простору є міжнародна академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність за кордоном. Це означає, що програми викладання біоетики повинні бути розрахованими на зростаючу кількість студентів, викладачів, науковців, управлінців з інших країн [22]. Те саме стосується науково-педагогічного складу. Друга причина – міжнародна міграція медичних працівників. На нинішньому етапі в системі охорони здоров'я та освіти в європейських країнах працюють лікарі-представники різних культурних і релігійних традицій. Завдяки дистанційному навчанню освітнє середовище набуває ознак полікультурності [2]. Необхідно створювати спільний світоглядний та аксіологічний контекст освітнього середовища, в якому цінності глобальної біоетики мають посідати центральне місце.

Ще одна причина глобальних викликів для вищої освіти – розвиток лікувально-оздоровчого туризму в усьому світі. Заможні пацієнти із країн, які розвиваються, звертаються за медичною допомогою у розвинених країнах, і навпаки, пацієнти з Америки та Західної Європи все частіше здійснюють туристичні подорожі до менш розвинених країн із метою терапії та оздоровлення. Наприклад, сьогодні Таїланд і Туреччина, активно пропонують широкий спектр медичних послуг, в тому числі західноєвропейським громадянам, від кардіохірургії до імплантації волосся. Існують також спеціалізовані форми туризму, зокрема трансплантаційний туризм до Китаю або репродуктивний туризм до Індії. Отже медичні працівники та пацієнти-іноземці можуть належати до різних культурних та релігійних традицій, що ускладнює взаєморозуміння та спілкування у процесі лікування.

Лише міжкультурний діалог у найближчій перспективі має допомогти у створенні світового солідарного суспільства, дійсно вільного та справедливого для всіх народів, націй та країн [8]. У цьому контексті біоетичні цінності та принципи можуть бути своєрідною *lingua franca* для представників різних культур для організації спільної діяльності щодо розв'язання політичних, екологічних, соціально-економічних та демографічних проблем, сприяти усім цивілізаціям у досягненні соціальної стабільності та економічного зростання.

Посилюється міжнародне співробітництво в галузі клінічних досліджень і охорони здоров'я. Клінічні випробування перетворюються на глобальну індустрію, медичні препарати та прилади виробляються та використовуються у різних країнах, що може призвести до приховування інформації про їхню ефективність та небезпечність [20]. Так, наприклад, у 2010 році розгорівся скандал навколо силіконових грудних імплантів французької компанії. Незважаючи на те, що Управління продовольства та медикаментів (FDA) у 2000 році запровадив мораторій, імплантати масово використовували у Європі та Латинській Америці, доки не з'ясувалося, що вони мають надзвичайно високий рівень розривів, що спричиняє інфекційне запалення [17]. Отже, професійна

компетентність медика вимагає знань про біоетичні норми та засади діяльності вченого, дослідника, сутність, форми та методи етичної експертизи щодо випробування нових лікарських препаратів, будь-яких науково-дослідних проєктів.

В останній час зростає кількість публікацій щодо швидкого поширення біоетики як наукового напрямку та дисципліни в усьому світі [21; 29]. Під час розгляду біоетичних питань у системі вищої медичної освіти все більше уваги приділяється глобальним соціальним проблемам, зокрема *глобальному здоров'ю, глобальній справедливості, бідності, нерівності, вразливості тощо* [28]. Все більше науковців наголошують на тісному зв'язку медичних і соціальних питань із демографічними та кліматичними проблемами і погіршенням довкілля, на потребі введення у глобальну біоетику як академічну дисципліну розділів екологічної та соціальної етики [12; 25].

Одна із ключових ідей глобальної біоетики – реформування медичної сфери з метою створення надійної системи *охорони суспільного здоров'я у глобальному масштабі*. У фарватері зазначеного підходу формується таке поняття, як *екологічне суспільне здоров'я* – наука й мистецтво попередження хвороб, подовження тривалості здорового життя, підтримки фізичного й духовного здоров'я індивіда за допомогою санітарно-епідеміологічних та інших ефективних заходів збереження довкілля і біорозмаїття, соціальних реформ і механізмів, які б гарантували кожному члену суспільства необхідний рівень життя для підтримки власного здоров'я [5].

Експерти ВООЗ зауважують, що під “охороною суспільного здоров'я” варто розуміти не тільки науку і мистецтво запобігання хвороб, але й суспільні зусилля, спрямовані на оздоровлення довкілля, боротьбу з інфекціями, навчання людей особистій гігієні, організацію лікарської та медичної допомоги для ранньої діагностики й профілактики захворювань, а також, забезпечення кожного члена суспільства правом на здорове, тривале життя. Отже, проголошується пріоритет превентивних, профілактичних та інформаційних заходів над інвазивними і діагностичними, а також визнається ключова роль суспільства, просвіти, інформування населення у вирішенні питань охорони індивідуального здоров'я [13].

Біомедичні дослідження, терапевтична практика, профілактична, валеологічна та інші моделі медицини не можуть “абстрагуватися” від соціального та екологічного контексту. Під впливом нових підходів до феноменів здоров'я та хвороби формуються нові елементи медичної етики: вона стає все більш *голістичною і комплементарною, соціально спрямованою і організаційною, набуває соціального та екологічного вимірів* [12]. Значну роль у ній починають відігравати аспекти медичного менеджменту, заснованого на повазі прав клієнта, задоволенні його різноманітних потреб. Пацієнт перетворюється на “експерта” разом з іншими представниками експертної системи: медичними працівниками, членами етичних комітетів, спонсорами та центрами медичних досліджень, юристами-представниками медичного права [4].

Сьогодні Міністерство охорони здоров'я України пропонує європейську стратегію розвитку медичної освіти для громадського обговорення. На наш погляд, вивчення досвіду біоетичної освіти в медичних закладах США та Європи та аналіз концептуальних засад поттерівської глобальної біоетики сприятимуть пошуку українськими університетами власного унікального шляху до інтеграції у світову систему освіти [6].

Висновки. Аналіз становлення медичної етики як академічної дисципліни та практики виявив закономірності глобалізації освітнього простору та поступове впровадження дисципліни біоетики, заснованої на світоглядних засадах та цінностях глобальної біоетики В. Р. Поттера.

Сучасна модель біоетики як академічної дисципліни та світогляду не може обмежуватися етикою Гіппократа та принципами біомедичної етики Т. Бочампа та Дж. Чілдреса, спиратися виключно на цінності автономії та свободи вибору пацієнта без урахування глобальних біоетичних проблем людства.

Поттерівська глобальна біоетика розширює межі традиційної медичної етики: від етики спілкування хворого і лікаря до взаємовідносин суб'єкта медичного втручання/клієнта і системи охорони здоров'я; від лікарського патерналізму до відповідальності як лікаря так і пацієнта/громадянина за індивідуальне та соціальне здоров'я, за збереження усього людства та екосистеми, світу культури та світу природи. Важливими концептуальними засадами глобальної біоетики є прийнятне виживання людства; єдність біологічних фактів та загальнолюдських цінностей; міждисциплінарний характер; теоретико-методологічна єдність екологічної та медичної етики; медичної та соціальної етики.

Глобальний вимір біоетичної освіти зумовлений наслідками всеохопної глобалізації світу: розвитком міжнародної академічної мобільності, міжнародною міграцією медичних працівників, оздоровчим туризмом, глобалізацією клінічних досліджень та інших біомедичних технологій, розширенням самого проблемного поля біоетики.

Глобальна біоетика як етика шанобливого ставлення до автономії, гідності та життя всіх живих істот, як науковий міждисциплінарний напрямок, який поєднує природничі та гуманітарні науки та прагне до розв'язання глобальних проблем людства, виступає найважливішим елементом світогляду сучасного лікаря і, відповідно, необхідним світоглядним та аксіологічним підґрунтям медичної освіти.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, В, Кивлюк, О & Скубашевська, О 2017, *Інформаційний вимір сучасної освіти*, Київ: "МП Леся", 596 с.
2. Артімонова, ТП 2021, 'Феномен полікультурності освітнього середовища в умовах дистанційного навчання', *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, № 30 (1), с. 7-17.
3. Беланова, РА 2001, *Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна-США)*, Київ: *Центр практичної філософії*, 216 с.
4. Горпенко, АВ 2008, 'Биоэтические проблемы современной образовательной парадигмы'. *Наука и образование: современные трансформации*. Монографія. Київ: *Изд ПАРАПАН*, 328с.
5. *Екологічне громадське здоров'я: від теорії до практики* 2002, ред. К. Чу, Р. Симпсон, Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 290 с.
6. Іваненко, Н 2020, 'Виклики для української медичної освіти', *Молодий вчений*, № 3 (79).
7. Кивлюк, ОП, Губська, ГВ & Франц, ЙС 2021, 'Еклектизм віртуалізації освітнього середовища: еправлінський контекст', *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, № 38 (11-12), с. 7-16.
8. Ковальчук, НД & Овсянкіна, ЛА 2020, 'Проблема діалогу у контексті глобальних процесів сучасності', *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, № 27 (10), с. 7-16.
9. *Програма "Основи біоетики та біобезпеки" для вищих медичних закладів освіти України III-IV рівнів акредитації для спеціальностей "Лікувальна справа"*

- 7.12010001, “Педіатрія” 7.12010002, “Медико-профілактична справа” 7.12010003’ 2011, Київ, 19 с.
10. Пустовит, СВ 2009, *Глобальная биоэтика: становление теории и практики (философский анализ)*, Київ: Арктур-А, 324 с.
 11. Пустовит, СВ 2013, ‘Европейская биоэтика: теория и практика’, *Інтегративна антропологія*, № 2, с. 9-15.
 12. Спринчан, С 2010, ‘Социо-политические аспекты выживания человечества в контексте эколого- и биоэтической проблематики’, *Экологическая этика: сила этики для устойчивого развития*. Монография, ред. Н. Васильевне, А. Юрчуконите. Вильнюс: Изд Университет Миколаса Ромеруса, с. 264-270.
 13. *Basic documents: forty-ninth edition (including amendments adopted up to 31 May 2019)* 2020, Женева: Всемирная организация здравоохранения, Р.1.
 14. Beauchamp, TL, Childress, JF 1994, *Principles of biomedical ethics*, N.-Y., Oxford: Oxford university press, 546 p.
 15. Benatar, S 2018, ‘Global Bioethics and Global Education’, In Henk ten Have (ed.), *Global Education in Bioethics*, Springer Verlag, pp. 23-36.
 16. Bhandarkar, S 2020, ‘The Hypocrisy of Hippocrates: Ethics from Medical Oaths’, *Yale Global Healthcare Review*, November 21.
 17. Chrisafis, A 2013, ‘PIP breast implant victims express fury at “catastrophic” fraud trial’, *The Guardian*, 17 April.
 18. Claudot, F, Alla, F, Ducrocq, X & Coudane, H 2007, ‘Teaching ethics in Europe’, *Journal of Medical Ethics*, № 33, pp. 491-495.
 19. Fox, DM 1993, ‘View the Second’, *Special supplement. Hastings Center Report*. Nov.-Dec. S1-S4.
 20. Jones, FAE, Knights DPH, Sinclair VFE & Baraitser P 2013, ‘Do health partnerships with organizations in lower income countries benefit the UK partner? A review of the literature’, *Globalization and Health* 9, 38 p.
 21. Have ten, H & Gordijn, B 2013, ‘The diversity of bioethics’, *Medicine, Health Care and Philosophy*. 16 (4), pp. 635-637.
 22. Have ten, H 2014, ‘*Bioethics Education*’, Handbook of Global Bioethics, ed by Have ten, H & Gordijn, B, Springer Science+Business Media Dordrecht, pp. 447-466.
 23. Have ten, H 2013, ‘Bioethics education in a global perspective’, *Challenges in Global Bioethics*, Ed. by H. ten Have.
 24. Gaille-Nikodimov, M 2011, ‘L’idée de “bioéthique globale”: un combat à reprendre? Le travail de la philosophie et l’histoire tronquée de l’éthique médicale’, Cahiers philosophiques, № 2 (125), pp. 131-136.
 25. Gruen, L & Ruddick, W 2009, ‘Biomedical and Environmental Ethics Alliance: Common Causes and Grounds’, *Journal of Bioethical Inquiry*, № 6 (4), pp. 457-466.
 26. Macer, D 1999, ‘University of Tsukuba, Japan Bioethics in and from Asia’, *Journal of Medical Ethics*, № 25, pp. 293-295.
 27. Majumdar, A, Mishra, P & Ravinder, K 2021, ‘Social Sciences, Bioethics, and the Question of Population’, *Asian Bioethics Review*, № 13 (1), pp. 1-5.
 28. Morales-González, Á, Tirado-Lule, JM, González-Cisneros A, López-De-León EO, Sanchez-Morales, A & Manzanilla-Granados, HM 2017, *Chapter 5. Bioethics in Education. Reflections on Bioethics*, ed. by Morales-González, JA & Aguilar Nájera, ME.
 29. Myser, C 2011, *Bioethics around the globe*, New York: Oxford University Press.
 30. Pellegrino, ED & McElhinney, TK 1982, *Teaching ethics, the humanities, and human values in medical schools: A ten-year overview*, Washington, DC: Institute of Human Values in Medicine/Society for Health and Human Values, 20 p.
 31. Potter, VR 1971, *Bioethics: bridge to the future*, New Jersey: Prentice-Hall, 120 p.
 32. Potter, VR 1988, *Global bioethics. Building on the Leopold Legacy*, Michigan: Michigan State University Press, 121 p.
 33. Ratankul, P 1999, ‘Love in Buddhist bioethics’, *Eubios J. of Asian International bioethics*, № 9, pp. 45-46.

34. Thornton, T 2006, Judgement and the role of the metaphysics of values in medical ethics. *J. of Medical Ethics*. 2006. N 32. P. 365-370.
35. Tsai, DF.-C 1999, 'Ancient Chinese medical ethics and the four principles of biomedical ethics', *J. Med. Ethics*. № 25, pp. 315-336.
36. Veatch, RM 2000, *The basics of bioethics*, New Jersey: Prentice Hall, 180 p.
37. Zanella, DC, Sganzerla, A & Pessini, L 2019, 'Potter's global bioethics', *Ambiente & Sociedade*, Vol 22, pp. 2-8.

References:

1. Andrushchenko, V, Kyvliuk, O & Skubashevskaya, O 2017, *Informatsiyni vymir suchasnoi osvity (Information dimension of modern education)*, Kyiv: "MP Lesia", 596 s.
2. Artimonova, TP 2021, 'Fenomen polikulturnosti osvitnoho seredovyscha v umovakh dystantsiinoho navchannia (The phenomenon of multiculturalism in the educational environment in the conditions of distance learning)', *Osvitnii diskurs: zbirnyk naukovykh prats*, № 30 (1), s. 7-17.
3. Bielanova, RA 2001, *Humanizatsiia ta humanitaryzatsiia osvity v klasychnykh universytetakh (Ukraina-SShA) (Humanization and humanitarianization of education in classical universities (Ukraine-USA))*, Kyiv: Tsentr praktychnoi filosofii, 216 s.
4. Horpenko, AV 2008, 'Byoetycheskye problemy sovremennoi obrazovatelnoi paradyhmy (Bioethical problems of the modern educational paradigm)', *Nauka y obrazovanye: sovremennye transformatsii*. Monohrafiia. Kyiv: Yzd PARAPAN, 328 s.
5. *Ekolohichne hromadske zdorovia: vid teorii do praktyky (Environmental Public Health: From Theory to Practice)* 2002, red. K. Chu, R. Sympson, Kamianets-Podilskyi: Abetka-NOVA, 290 s.
6. Ivanenko, N 2020, 'Vykylyky dlia ukrainskoi medychnoi osvity (Challenges for Ukrainian medical education)', *Molodyi vchenyi*, № 3 (79).
7. Kyvliuk, OP, Hubska, HV & Frants, YS 2021, 'Eklektyzm virtualizatsii osvitnoho seredovyscha: epravlinskyi kontekst (Eclecticism of the virtualization of the educational environment: the administrative context)', *Osvitnii diskurs: zbirnyk naukovykh prats*, № 38 (11-12), s. 7-16.
8. Kovalchuk, ND & Ovsiiankina, LA 2020, 'Problema dialohu u konteksti hlobalnykh protsesiv suchasnosti (The problem of dialogue in the context of global processes of modernity)', *Osvitnii diskurs: zbirnyk naukovykh prats*, № 27 (10), s. 7-16.
9. 'Prohrama "Osnovy bioetyky ta biobezpeky" dlia vyshchykh medychnykh zakla-div osvity Ukrainy III-IV rivniv akredytatsii dlia spetsialnostei "Likovalna sprava" 7.12010001, "Pediatriia" 7.12010002, "Medyko-profilaktychna sprava" 7.12010003 (Fundamentals of bioethics and biosafety" program for higher medical institutions of education of Ukraine III-IV levels of accreditation for the specialties "Treatment" 7.12010001, "Pediatrics" 7.12010002, "Medical and preventive care" 7.12010003)' 2011, Kyiv, 19 s.
10. Pustovit, SV 2009, *Hlobalnaia bioetika: stanovlenie teorii i praktiki (filosofskii analiz) (Global bioethics: establishment of theory and practice (philosophical analysis))*, Kyiv: Arktur-A, 324 s.
11. Pustovit, SV 2013, 'Evropeiskaia bioetika: teoriia i praktika (European bioethics: theory and practice)', *Intehratyvna antropolohiia*, № 2, s. 9-15.
12. Sprinchan, S 2010, 'Socio-politicheskie aspekty vyzhyvannia chelovechestva v kontekste ekologo- i bioeticheskoi problematiki (Socio-political aspects of human survival in the context of ecological and bioethical issues)', *Ecologicheskaiia etika: syla etiki dlia ustoichivogo razvitiia*. Monografiia, red. N. Vasilievne, A. Yurchukonite. Vilnius: Izd Universitet Mikolasa Romerisa, s. 264-270.
13. *Basic documents: forty-ninth edition (including amendments adopted up to 31 May 2019)* 2020, Zheneva: World Health Organization, P.1.
14. Beauchamp, TL, Childress, JF 1994, *Principles of biomedical ethics*, N.-Y., Oxford: Oxford university press, 546 p.
15. Benatar, S 2018, 'Global Bioethics and Global Education', In Henk ten Have (ed.), *Global Education in Bioethics*, Springer Verlag, pp. 23-36.

16. Bhandarkar, S 2020, 'The Hypocrisy of Hippocrates: Ethics from Medical Oaths', *Yale Global Healthcare Review*, November 21.
17. Chrisafis, A 2013, 'PIP breast implant victims express fury at "catastrophic" fraud trial', *The Guardian*, 17 April.
18. Claudot, F, Alla, F, Ducrocq, X & Coudane, H 2007, 'Teaching ethics in Europe', *Journal of Medical Ethics*, № 33, pp. 491-495.
19. Fox, DM 1993, 'View the Second', *Special supplement. Hastings Center Report*. Nov.-Dec. S1-S4.
20. Jones, FAE, Knights DPH, Sinclair VFE & Baraitser P 2013, 'Do health partnerships with organizations in lower income countries benefit the UK partner? A review of the literature', *Globalization and Health* 9, 38 p.
21. Have ten, H & Gordijn, B 2013, 'The diversity of bioethics', *Medicine, Health Care and Philosophy*. 16 (4), pp. 635-637.
22. Have ten, H 2014, '*Bioethics Education*', Handbook of Global Bioethics, ed by Have ten, H & Gordijn, B, *Springer Science+Business Media Dordrecht*, pp. 447-466.
23. Have ten, H 2013, 'Bioethics education in a global perspective', *Challenges in Global Bioethics*, Ed. by H. ten Have.
24. Gaille-Nikodimov, M 2011, 'L'idée de "bioéthique globale": un combat à reprendre? Le travail de la philosophie et l'histoire tronquée de l'éthique médicale', *Cahiers philosophiques*, № 2 (125), pp. 131-136.
25. Gruen, L & Ruddick, W 2009, 'Biomedical and Environmental Ethics Alliance: Common Causes and Grounds', *Journal of Bioethical Inquiry*, № 6 (4), pp. 457-466.
26. Macer, D 1999, 'University of Tsukuba, Japan Bioethics in and from Asia', *Journal of Medical Ethics*, № 25, pp. 293-295.
27. Majumdar, A, Mishra, P & Ravinder, K 2021, 'Social Sciences, Bioethics, and the Question of Population', *Asian Bioethics Review*, № 13 (1), pp. 1-5.
28. Morales-González, Á, Tirado-Lule, JM, González-Cisneros A, López-De-León EO, Sanchez-Morales, A & Manzanilla-Granados, HM 2017, *Chapter 5. Bioethics in Education. Reflections on Bioethics*, ed. by Morales-González, JA & Aguilar Nájera, ME.
29. Myser, C 2011, *Bioethics around the globe*, New York: *Oxford University Press*.
30. Pellegrino, ED & McElhinney, TK 1982, *Teaching ethics, the humanities, and human values in medical schools: A ten-year overview*, Washington, DC: *Institute of Human Values in Medicine/Society for Health and Human Values*, 20 p.
31. Potter, VR 1971, *Bioethics: bridge to the future*, New Jersey: *Prentice-Hall*, 120 p.
32. Potter, VR 1988, *Global bioethics. Building on the Leopold Legacy*, Michigan: *Michigan State University Press*, 121 p.
33. Ratankul, P 1999, 'Love in Buddhist bioethics', *Eubios J. of Asian International bioethics*, № 9, pp. 45-46.
34. Thornton, T 2006, 'Judgement and the role of the metaphysics of values in medical ethics', *J. of Medical Ethics*. 2006. N 32. P. 365-370.
35. Tsai, DF.-C 1999, 'Ancient Chinese medical ethics and the four principles of biomedical ethics', *J. Med. Ethics*. № 25, pp. 315-336.
36. Veatch, RM 2000, *The basics of bioethics*, New Jersey: *Prentice Hall*, 180 p.
37. Zanella, DC, Sganzerla, A & Pessini, L 2019, 'Potter's global bioethics', *Ambiente & Sociedade*, Vol 22, pp. 2-8.